

**SAVIVALDYBIŲ NARKOTIKŲ KONTROLĖS
KOMISIJŲ VEIKLOS PSICHOAKTYVIJŲ MEDŽIAGŲ
VARTOJIMO PREVENCIJOS SRITYJE
ĮGYVENDINIMO 2019 METAIS APŽVALGA**

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas

El. paštas: ntakd@ntakd.lt

Tel: 8 706 68060

Šv. Stepono 27, Vilnius

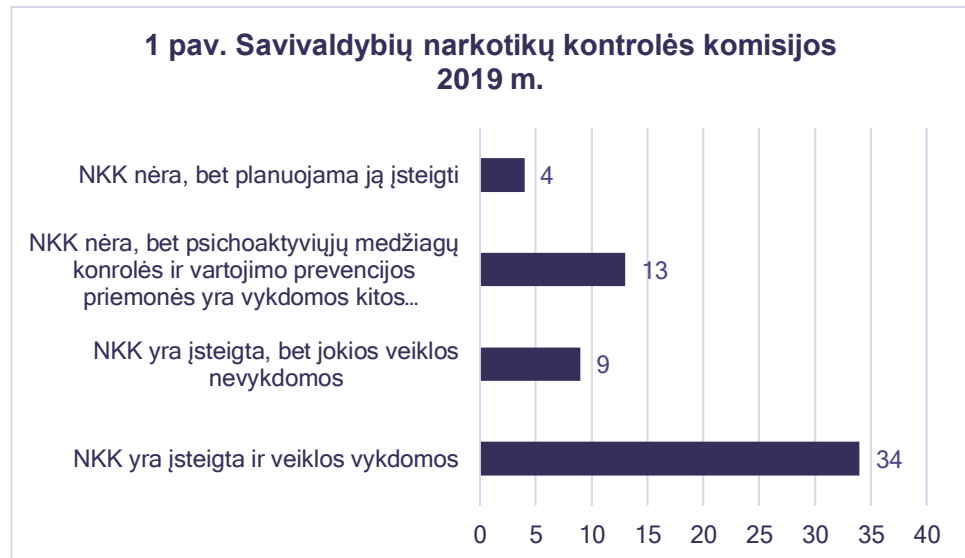
NTAKD
NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau – Departamentas) 2020 m. pradžioje atliko Lietuvos Respublikos savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų (toliau – NKK) apklausą apie 2019 m. jų vykdytą veiklą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje bei problemas, su kuriomis susidūrė vykdant minėtą veiklą. Iš 60 savivaldybių anketas užpildė ir Departamentui pateikė 59 savivaldybės. Vienintelė Anykščių rajono savivaldybė anketos neužpildė, tačiau informavo Departamentą, kad NKK nėra, bet planuojama ją įsteigti šiais metais. Priede yra pateikta savivaldybių NKK veiklos rezultatų suvestinė (žr. 10 psl.).

Išanalizavus savivaldybių atsiųstus duomenis nustatyta, kad iš 59 atsakiusių, NKK yra įsteigusios 43 savivaldybės, iš jų 34 NKK vykdo veiklą, susijusią su psichoaktyviųjų medžiagų kontrole ir vartojimo prevencija, 9 NKK nevykdo jokios veiklos. 13 atsakiusių savivaldybių nėra įsteigusios NKK, tačiau nurodė, jog kitoms savivaldybėse veikiančioms komisijoms yra pavedusios vykdyti psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos priemones bei spręsti su šia tema susijusius klausimus. 4 savivaldybės NKK neturi įsteigusios, tačiau 2020 m. planuoja tai padaryti (žr. 1 pav.).

Nacionaliniu lygmeniu psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir

paklausos mažinimo politika formuojama ir įgyvendinama pagal Valstybinę narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programą (toliau – Programa), patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. nutarimu Nr. XIII-1765. Šis strateginis dokumentas numato mokslo ir faktiniais duomenimis pagrįstos ir subalansuotos ilgalaikės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos politikos įgyvendinimą. Programoje taip pat siūloma savivaldybių institucijoms parengti ir įgyvendinti narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir jų vartojimo prevencijos priemones, kurios prisidėtų prie Programos tikslų įgyvendinimo. Nepaisant to, kad savivaldybės lygmeniu formuojant bei įgyvendinant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją, pagrindiniu politiniu ir praktiniu įrankiu yra laikomos NKK veiklos programos, tik 23 NKK yra jas patvirtinusios. Kyla pagrįsta abejonė, ar likusi dalis (11 NKK), kurios neturi savo veiklos programos, dirba planuotai ir konstruktyviai, turi galimybes įvertinti savo vykdomas veiklas ir rezultatus, vykdyti jų stebėseną. Pažymėtina, kad NKK

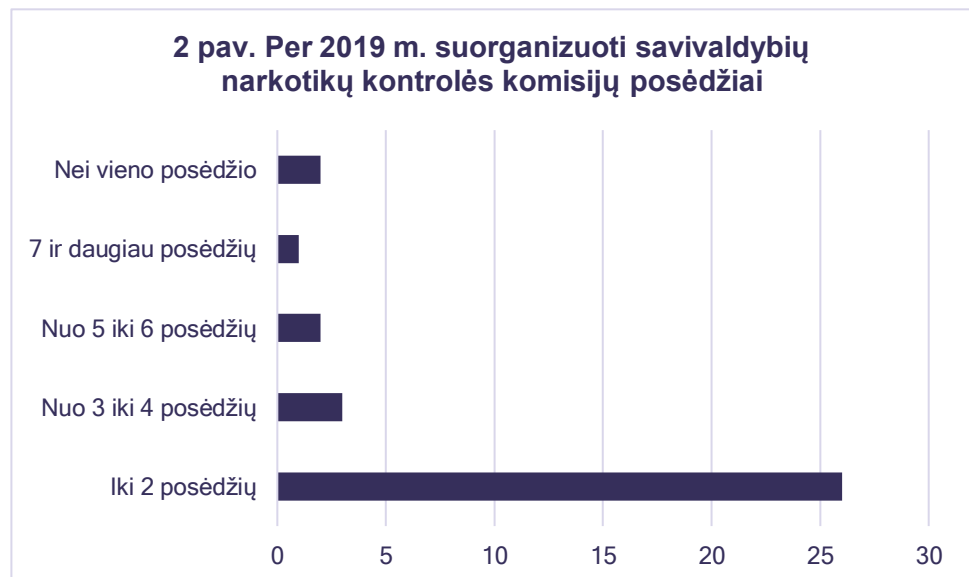
pasiekti darbo rezultatai yra svarbūs ne tik pačiai komisijai, savivaldybės administracijai, bet ir savivaldybės bendruomenei.

	2011 m.	2015 m.	2019 m.
Savivaldybėse įsteigtos NKK	40	44	43
NKK yra įsteigta ir veiklos yra vykdomos	38	35	34
NKK yra įsteigta, bet jokios veiklos nevykdomos	2	9	9
NKK nėra, bet planuojama įsteigti	5	7	4
NKK nėra, bet veiklą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje vykdo kita savivaldybės komisija, komitetas	15	9	13

1 lentelė. Savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų skaičius ir vykdyta veikla psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje 2011, 2015 ir 2019 m.

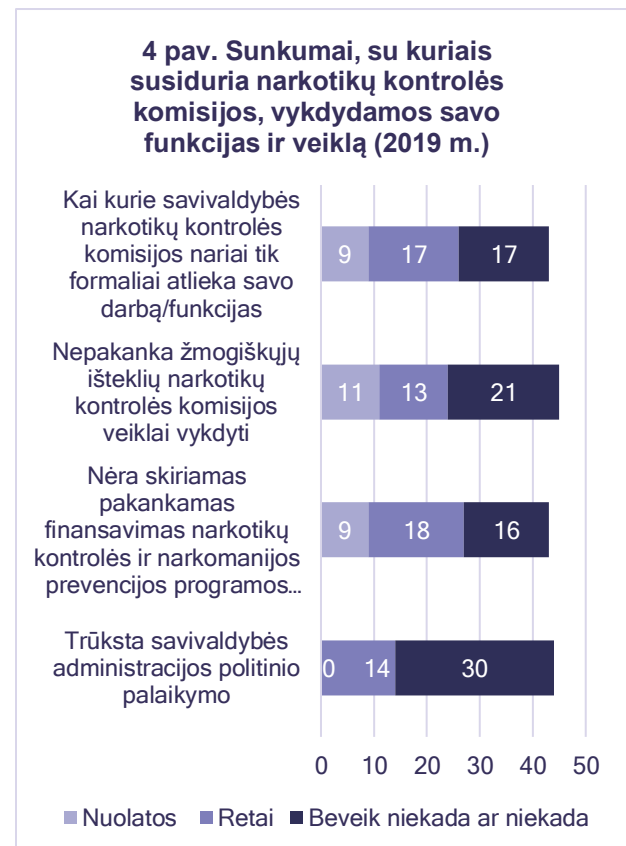
Lyginant 2011, 2015 ir 2019 m. duomenis apie NKK įsteigimą ir veiklos vykdymą pažymėtina, jog pokyčiai nežymūs: nesikeitė savivaldybių, įsteigusių NKK, bet nevykdančių jokios veiklos, skaičius, o vykdančių veiklą NKK sumažėjo. Taip pat sumažėjo ir savivaldybių, kuriose nėra įsteigtos NKK, skaičius. 2019 m., palyginus su 2015 m., vėl stebimas išaugęs skaičius savivaldybių, kuriose psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimo klausimus nagrinėja bei šią veiklą vykdo kitos, ne narkotikų kontrolės, komisijos (žr. 1 lentelę).

Nors 34 savivaldybėse 2019 m. veikė NKK, galima teigti, kad jų veikla nebuvo intensyvi. 76 proc. savivaldybių NKK nurodė, kad per 2019 m. suorganizavo ne daugiau kaip 2 posėdžius, tuo tarpu 2015 m. iš 35 savivaldybėse veikusių NKK, ne daugiau kaip 2 posėdžius turėjo 49 proc. savivaldybių. 2019 m. nuo 3 iki 4 posėdžių turėjo 9 proc. (3 savivaldybės), nuo 5 iki 6 – 6 proc. (2 savivaldybės), o daugiau nei 7 posėdžius 3 proc. (1 savivaldybė). Atkreiptinas dėmesys, jog 2 savivaldybėse posėdžiai iš viso nebuvo organizuojami. Galima daryti prielaidą, kad daugumoje savivaldybių

NKK veikla psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje vyksta tik formaliai, kadangi daugiau nei po 2 posėdžius 2019 m. surengė tik ketvirtadalis NKK (žr. 2 pav.).

2015 m. 49 proc. NKK surengė ne daugiau kaip 2 posėdžius per metus, o apklausos dalyviai įvardijo tokius vykdomos veiklos sunkumus kaip: nepakankamas vykdomų programų finansavimas, žmogiškųjų išteklių trūkumas bei formalus NKK narių darbas. 2019 m. apklausa parodė, jog su šiomis problemomis susiduria daug mažiau NKK nei 2015 m., tačiau vis daugiau NKK narių į komisijos darbą žiūri ir atlieka jį formaliai (žr. 3 ir 4 pav.). Gauti rezultatai rodo, jog būtina ieškoti kitų priežasčių, susijusių su formaliai įgyvendinama NKK veikla psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje, kadangi 2019 m. sumažėję vykdomos veiklos sunkumai nepakeitė atmetino NKK požiūrio ir darbo.

Pasaulyje, Europos valstybėse, kartu ir Lietuvoje, pripažįstama, kad siekiant apsaugoti vaikus ir jaunimą nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo būtina vykdyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją tarpusavyje derinant tiek pasiūlos, tiek paklausos mažinimo priemones. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos aktualumą patvirtina psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimų duomenys Lietuvoje. Vadovaujantis 2015 m. Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų tyrimo Europos mokyklose (toliau – ESPAD tyrimas) išvadamis, vertinant mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo ir dažnumo tendencijas, nuo 1995 m. galima matyti teigiamų pokyčių šalies mastu: sumažėjo rūkančių cigaretes, vartojančių alkoholį 15–16 m. mokinių skaičius, pirmą kartą per 20 metų užfiksuotas bandžiusių vartoti narkotikus mokinių dalies mažėjimas. Vis dėlto tarp kitų Europos šalių

Lietuva vis dar pirmauja pagal mokinių, kurie 13 m. ir jaunesni surūkė pirmąją cigaretę, skaičių, o mokinių, kurie 15–16 m. buvo visai nevartoję alkoholio, dalis siekė tik 13 proc. Tarp bent kartą gyvenime vartojusių narkotikus mokinių didžiausia dalis vartojo kanapes, jų vartojimo paplitimas viršijo ESPAD tyrimo šalių vidurkį ir sudarė 18 proc. Visos šios tendencijos ne tik dar kartą patvirtina, bet ir įpareigoja nuosekliai, kryptingai vykdyti bei plėtoti prevencijos priemonių įgyvendinimą savivaldybių lygmeniu, prisidedant prie nacionalinės politikos įgyvendinimo bei prevencijos efektyvumo užtikrinimo. Tai rodo ir tai, jog NKK surengtų posėdžių metu didžiausias dėmesys buvo skiriamas būtent psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos klausimams nagrinėti, šiek tiek mažiau – pagalbos vaikams ir jaunimui eksperimentuojantiems / nereguliariai vartojantiems alkoholį ar narkotines medžiagas bei bendradarbiavimui su kitomis savivaldybės įstaigomis, sprendžiant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos aktualijas ir problemas. Mažiausiai dėmesio, NKK posėdžių metu, buvo skiriama priklausomybių gydymui, socialinei ir psichologinei reabilitacijai (žr. 5 pav.). Tai, jog posėdžių metu NKK dažniau nagrinėjo su prevencija, o ne gydymu bei reabilitacija susijusius klausimus, galėjo lemti tai, jog minėtos paslaugos nėra teikiamos visose savivaldybėse, taip pat asmuo gali pats pasirinkti socialinės ir psichologinės reabilitacijos įstaigą bet kurioje Lietuvos vietoje.

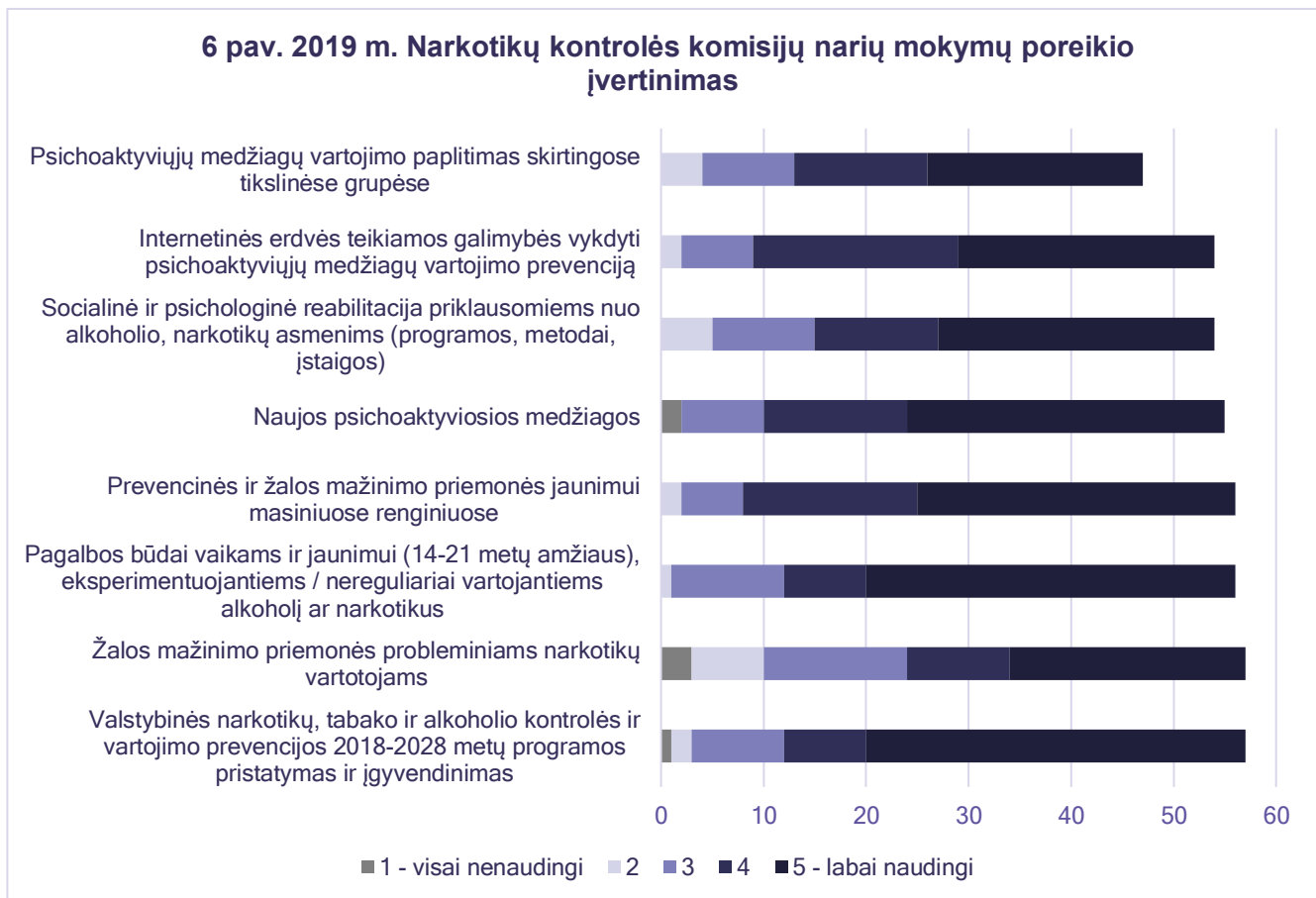
5 pav. Narkotikų kontrolės komisijų posėdžių metu nagrinėti klausimai

Savivaldybių NKK atsižvelgdamos į sunkumus, kurie trukdo joms vykdyti savo funkcijas ir veiklą, mato sritis, kurias būtų galima patobulinti. Viena iš jų – kompetencijų tobulinimas. Kaip rodo apklausos rezultatai, svarbiausios mokymų temos, tobulinant NKK narių kompetencijas psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimo klausimais yra šios: „Pagalbos būdai vaikams ir jaunimui (14–21 metų

amžiaus), eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems alkoholį ar narkotikus“, „Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 m. programos pristatymas ir įgyvendinimas“, „Preveninės ir žalos mažinimo priemonės jaunimo masiniuose renginiuose“ bei „Naujos psichoaktyviosios medžiagos“. Mažiau naudingomis temomis buvo pasirinktos: „Žalos mažinimo priemonės probleminiams narkotikų vartotojams“, „Socialinė ir psichologinė rehabilitacija priklausomiems nuo alkoholio, narkotikų asmenims (programos, metodai, įstaigos)“, „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas skirtingose tikslinėse grupėse“, „Internetinės erdvės teikiamos galimybės vykdant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją“ (žr. 6 pav.).

6 pav. 2019 m. Narkotikų kontrolės komisijų narių mokymų poreikio įvertinimas

Kelios NKK pačios įvardijo mokymų temas, kurios būtų jiems aktualios: „Konkretūs institucijų vaidmenys psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo srityje ir tarpsektorinis bendradarbiavimas“, „Institucijų atsakomybės psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos srityse“, „Narkotinių medžiagų paplitimo ugdymo įstaigų aplinkoje mažinimo galimybės“, „Inovatyvių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės, didinančios jaunų žmonių motyvaciją nevartoti psichoaktyviųjų medžiagų“, „Alkoholio kontrolės įstatymo naujovės“, „Rūkymo (tabako ir elektroninių cigarečių) prevencija vaikų tarpe“, „Vaikų ir jaunimo gydymas dėl priklausomybės alkoholiui ar psichoaktyvioms medžiagoms“, „Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos savivaldybės teritorijoje veikos plano rengimas“, „Geroji patirtis psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos savivaldybės teritorijoje strategijos“.

Departamentas, atsižvelgdamas į apklausos rezultatus, 2020 m. planuoja organizuoti ir vykdyti 2 regioninius mokymus savivaldybių NKK nariams.

IŠVADOS

1. Išanalizavus savivaldybių atsiųstus duomenis, nustatyta, kad nuo 2011 iki 2019 m. stebimas mažėjantis skaičius savivaldybių, kuriose yra įsteigtos NKK, vykdančios savo veiklą (2011 m. – 38, 2015 m. – 35, 2019 m. – 34), o nevykdančių savo veiklos NKK skaičius nuo 2015 m. nepasikeitė (2011 m. – 2, 2015 ir 2019 m. – 9 savivaldybės).

2. 2015 m. savivaldybių, kurios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją pavedė kitoms komisijoms ar komitetams vykdyti, skaičius buvo sumažėjęs nuo 15 (2011 m.) iki 9, tačiau 2019 m. vėl padidėjo iki 13 savivaldybių. 2019 m. savivaldybių, kuriose nėra įsteigtos NKK ir niekam nėra pavesta vykdyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos, skaičius buvo mažiausias per visą 2011–2019 m. laikotarpį – 4.

3. Formalią NKK veiklą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo srityje rodo organizuojamų NKK posėdžių skaičius, t. y. 26 savivaldybių NKK nurodė, kad per 2019 m. turėjo ne daugiau 2 posėdžių. 5 NKK vidutiniškai per ketvirtį suorganizavo tik po vieną posėdį, o 2 NKK 2019 m. neorganizavo nei vieno posėdžio. Tik 1 NKK komisija suorganizavo daugiau nei 7 posėdžius.

4. 2016 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas pateikė rekomendacijas, kuriomis ragino savivaldybes steigti NKK, tačiau 2019 m. apklausos duomenys parodė, jog NKK, vykdančių savo veiklą, savivaldybėse mažėja. NKK vykdydamos savo veiklą taip pat nesirėmė rekomendacijomis – rengti ir patvirtinti savo veiklos programas bei įgyvendinamas psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos priemones skelbti savivaldybių interneto svetainėse.

5. NKK nariai išreiškė specialistams organizuojamų mokymų, narkotikų, alkoholio, tabako paklausos ir pasiūlos mažinimo klausimais, poreikį. Aktualiausiomis mokymų temomis NKK nariai įvardino: „Pagalbos būdai vaikams ir jaunimui (14–21 metų amžiaus), eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems alkoholį ar narkotikus“, „Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 m. programos pristatymas ir įgyvendinimas“, „Preveninės ir žalos mažinimo priemonės jaunimo masiniuose renginiuose“ bei „Naujos psichoaktyviosios medžiagos“, mažiau svarbios temos apima klausimus apie jau priklausomus asmenis, jų socialinę ir psichologinę reabilitaciją bei žalos mažinimą.

REKOMENDACIJOS

1. Visose Lietuvos savivaldybėse **steigti** Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo komisijas, kurių veikla įtrauktų visų psichoaktyviųjų medžiagų kontrolę ir jų vartojimo prevenciją.

2. **Rengti, vykdyti bei vertinti** savivaldybėse vykdomas psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos programas. Siekti, kad psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos programos taptų ne vien politiniais, bet ir praktiniais dokumentais bei atitiktų nacionalinės politikos tikslus ir uždavinius.

3. Savivaldybės interneto svetainėse **skelbti** savivaldybių NKK veiklos programas, įgyvendinamas psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos priemonės. Svarbu ne tik viešinti psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos priemonių sąrašą, bet ir periodiškai informuoti apie jų įgyvendinimo eigą, t. y. kas konkrečiai viešinimo laikotarpiu jau yra padaryta, ar programos įgyvendinimas vyksta pagal numatytą planą, o jei kokių nors priemonių nuspręsta atsisakyti, aiškiai pagrįsti, kodėl. Interneto svetainėse turėtų būti aiškiai informuojama apie gyventojų galimybę dalyvauti viešose konsultacijose dėl psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos priemonių įgyvendinimo bei skelbti, į kokius jų pasiūlymus buvo nuspręsta atsižvelgti arba ne.

4. **Dalyvauti** Departamento organizuojamuose mokymuose, skirtuose NKK nariams bei nuolatos tobulinti komisijos narių kompetencijas psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos srityje, plėtoti tarpžinybinį bendradarbiavimą, bendradarbiauti su kitų savivaldybių NKK, keistis gerąja darbo patirtimi.

5. Lietuvos mokyklose vis labiau populiarėjant aplinkos testavimui¹, siekiant mokyklose aptikti narkotinių ar psichotropinių medžiagų, bei planiniams patikrinimams, pasitelkiant į pagalbą šunis, Departamentas primena, kad aplinkos testavimas parodo ne narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimo faktą, o narkotinių ar psichotropinių medžiagų pėdsakų aptikimą patalpose. Tokios narkotinės medžiagos kaip susmulkintos kanapių dalys, heroino, kokaino, amfetamino, metamfetamino milteliai pagal savo kilmę ir formą, išorės požymius yra birios, našios, lengvai pasiskleidžiančios aplinkoje, todėl šių medžiagų mikrodalelės gali patekti ant įvairių objektų, pavyzdžiui, palangių, durų rankenų, stalų ir kt. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog dalelės aplinkoje gali pernešti ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų neįvairūs asmenys. Narkotinių medžiagų dalelės gali prikibti prie rūbų autobuse, liečiantis prie turėklų ir kt. Kitų prevencinių priemonių, tokių kaip šunų pasitelkimas ieškant narkotinių medžiagų, neprisideda prie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo ir mokinių sveikos gyvensenos skatinimo. Departamentas, reaguodamas į neveiksmingų prevencijos priemonių taikymą mokyklose, **skatina** NKK šiuos klausimus aptarti NKK posėdžių metu bei **kviečia** plačiau apie aplinkos

¹ Aplinkos testai – metodas, kurio pagalba galima aptikti narkotinių ar psichotropinių medžiagų pėdsakus aplinkoje.

testavimą skaityti Departamento interneto svetainėje adresu <http://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/ka-is-tiesu-parodo-teigiami-aplinkos-testavimo-mokyklose-rezultatai>.

PRIEDAS

Savivaldybių narkotikų kontrolės komisijų apžvalgos suvestinė.

Savivaldybė	Savivaldybių apžvalga		
	Narkotikų kontrolės komisijos steigimas (yra/nėra įsteigta)	Narkotikų kontrolės komisijos, patvirtinę savo veiklos programas	Pastabos
Akmenės raj.	+	+	
Alytaus raj.	-	-	Veiklas vykdo Alytaus raj. savivaldybės administracijos vaiko gerovės komisija, Alytaus raj. savivaldybės visuomenės sveikatos biuras
Alytaus m.	-	-	Planuoja įsteigti NKK
Anykščių raj.	-	-	Planuoja įsteigti NKK
Birštono	-	-	Prevencijos priemonės vykdo visuomenės sveikatos specialistės
Biržų	+	-	
Druskininkų	-	-	Veiklas vykdo Bendruomenės sveikatos taryba
Elektrėnų	+	-	
Ignalinos	+	-	
Jonavos raj.	+	-	NKK veiklos nevykdo
Joniškio raj.	+	-	
Jurbarko raj.	+	+	
Kaišiadorių raj.	+	+	
Kalvarijos	+	+	NKK veiklos nevykdo
Kauno m.	-	-	Veiklas vykdo darbo grupė priklausomybių mažinimo Kauno mieste programai įrengti
Kauno raj.	+	+	
Kazlų Rūdos	+	-	
Kėdainių raj.	+	+	
Kelmės raj.	+	-	NKK veiklos nevykdo
Klaipėdos m.	+	+	
Klaipėdos raj.	+	-	
Kretingos raj.	+	-	
Kupiškio raj.	+	-	
Lazdijų raj.	-	-	Planuoja įsteigti NKK
Marijampolės	+	-	
Mažeikių	+	+	
Molėtų	-	-	Veiklas vykdo Utenos r. savivaldybės visuomenės sveikatos biuras, kuris įgyvendina visuomenės sveikatos priežiūrą
Neringos	+	-	
Pagėgių	+	-	
Pakruojo raj.	+	+	
Palangos m.	+	-	
Panevėžio m.	-	+	Veiklas vykdo Komisija neigiamų socialinių veiksnių prevencijai koordinuoti
Panevėžio raj.	-	-	Savivaldybėje psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės vykdo Visuomenės

			sveikatos biuras, kontrolės - Panevėžio apskrities vyriausiasis policijos komisariatas
Pasvalio raj.	+	-	
Plungės raj.	+	+	
Prienų raj.	-	-	
Radviliškio raj.	+	-	NKK veiklos nevykdo
Raseinių raj.	+	+	
Rietavo	+	-	NKK veiklos nevykdo
Rokiškio raj.	-	-	Veiklas vykdo Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės komisija, kuri vykdo Narkotikų ir narkomanijos, nusikalstamų veikų prevencijos ir kontrolės programą
Skuodo raj.	-	-	Planuoja įsteigti NKK
Šakių raj.	+	+	
Šalčininkų raj.	+	+	
Šiaulių m.	+	+	
Šiaulių raj.	+	-	
Šilalės raj.	+	-	NKK veiklos nevykdo
Šilutės raj.	+	+	
Širvintų raj.	+	-	NKK veiklos nevykdo
Švenčionių raj.	+	+	
Tauragės raj.	+	+	NKK veiklos nevykdo
Telšių raj.	+	+	
Trakų raj.	+	+	
Ukmergės raj.	-	-	Veiklas vykdo Ukmergės r. sav. visuomenės sveikatos biuras, Vaiko gerovės komisija
Utenos raj.	-	+	Utenos raj. savivaldybės bendruomenės sveikatos taryba, Nusikaltimų ir administracinių nusižengimų prevencinės veiklos projektų vertinimo ekspertų komisija
Varėnos raj.	+	-	NKK veiklos nevykdo
Vilkaviškio raj.	+	+	
Vilniaus m.	+	-	
Vilniaus raj.	+	-	Vilniaus rajono savivaldybė
Visagino	+	+	
Zarasų raj.	-	-	Ignalinos raj. savivaldybės visuomenės sveikatos biuras